

УДК 130. 3: 316.74:2
Б 75

Валентина БОДАК

**САКРАЛІЗАЦІЯ В ЧАСІ І ПРОСТОРІ
ОСОБИСТІСНОГО ТА СУСПІЛЬНОГО БУТТЯ:
ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

У статті виявлено й обґрунтовано причини, наслідки та перспективи феномену сакралізації культури в часі і просторі особистісного та суспільного буття; з'ясовано сутність і зв'язок понять «релігійна культура», «сакральне», «мирське»; встановлено, як об'єктивується процес сакралізації у культурі, часі і просторі особистісного та суспільного буття; визначено перспективи цього процесу.

***Ключові слова:** особистісне буття, суспільне буття, свідомість, релігія, культура, сакральне, мирське, сакралізація.*

Постановка проблеми. Процеси секуляризації стали особливо помітними з епохи Нового часу і згодом набули подальшого розвитку головню через розвиток науки, формування альтернативних релігійних картин світу, розвиток світської культури. Однак релігійна культура залишається в загальному універсумі культури самостійним і повноцінним явищем в основному з трьох причин: антропологічних і онтологічних вимог людської природи; широкого функціонального діапазону релігії; потреби соціуму мати структуру, яка виконувала б смислоутворювальну, легітимізуючу, інтегрувальну та виховну функції.

Релігійна культура є сукупністю духовної і предметної соціальної діяльності, а також її результатів, які склалися й існують у суспільстві під світоглядним впливом релігії. Релігія в системі соціально-гуманітарного знання визначається (водночас з філософським) як один з основних типів світогляду особистості, а

релігійна культура – як одна з масштабних і впливових сфер культури, що стосується практично усіх сторін життя індивідів, етнічних і соціальних груп у суспільстві, взаємин самих суспільств і держав у міжнародному співтоваристві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема виникнення та розвитку релігійної культури, феномену сакралізації особистісного та суспільного буття є міжгалузєвою, її розв'язанням займалися філософи, релігієзнавці, психологи, етнологи, культурологи в Україні та поза її межами, в минулому і сьогоденні. Зокрема представники неокантіанства Г. Ріккерт і В. Віндельбанд зазначали, що в ієрархії цінностей вище місце належить релігійним, позаяк, як говорить Г. Ріккерт, тільки релігія підтримує і змінює життя в сьогоденні та майбутньому, наповнюючи його змістом [5]. Подібні погляди висловлював представник філософської антропології М. Шелер [8]. Мірча Еліаде з'ясував виміри, властиві релігійному буттю, виділив те, що відрізняє його від нерелігійного буття у світі [4]. Ю. Ананьєв, розглядаючи культуру як інтегратор соціуму, визначив функції релігії в контексті культури: адаптивну, едукативну, когнітивну, валюативну, інформативну, комунікативну, нормативну, регулятивну, інтегративну [1]. Про важливе значення сакрального у функціонуванні тогочасного релігійного феномену говорили Августин Аврелій, Тома Аквінський, Ориген, Г. Сковорода, Тертуліан, К. Войтила, К. Доусон, Е. Трьольч, П. Флоренський, Ф. Шлейєрмахер, С. Ярмусь, вказуючи на те, що сутнісною ознакою релігії є саме віра. Однак, незважаючи на значну дослідницьку базу, релігійна проблематика, зокрема перспективи сакралізації особистісного й суспільного буття у сучасних мінливих обставинах культурно-історичного розвитку, залишається актуальною, що й обумовило вибір теми статті.

Мета статті – виявити й обґрунтувати причини, наслідки та перспективи феномену сакралізації культури в часі та просторі особистісного й суспільного буття. Для реалізації поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**: з'ясувати сутність і зв'язок понять «релігійна культура», «сакральне», «мирське»; установити, як об'єктивується процес сакралізації у культурі, часі та просторі особистісного та суспільного буття; визначити перспективи цього процесу. **Об'єктом** дослідження є процес виникнення та розвитку релігійної культури в контексті філогенезу та

культурогенезу. *Предметом* – феномен сакралізації культури в часі й просторі особистісного та суспільного буття.

Виклад матеріалу. Релігійність суб'єкта передбачає сакралізацію простору його культури. Це процес активного розширення функціонального впливу релігії, церкви на суспільство, залучення до сфери релігійного санкціонування свідомості, суспільних відносин та інститутів. В історичному контексті розвитку суспільства сакралізація супроводжувала становлення соціуму, формування його культури. Цей процес безпосередньо залежав від особливостей розвитку держави, від історичної ролі і місця церкви, релігії у житті конкретної країни. Тенденціями сьогодення в Україні і світі є процеси десакралізації різних сфер життя соціуму, звуження функціонального простору дії релігії та її організації і, водночас, спостерігається зворотний процес – ресакралізація, особливо у країнах колишнього тотального атеїстичного простору. Феномен сакрального охоплює усе, що, згідно з ученням церкви, наділене Божою Благодаттю (церковні таїнства, предмети релігійного поклоніння, речі, які належать до релігійного культу тощо). Сакральне завжди релігійно освячене. В історичному контексті – в процесі переходу від «релігії закону» до «релігії спасіння» – сакральне інтерпретується як «святе», набуваючи чітких етичних характеристик [6, с. 562]. Священне і мирське – це два способи буття у світі, дві екзистенційні ситуації, які людина розвиває упродовж усієї історії. В остаточному підсумку священний і мирський способи буття визначаються різними позиціями, що їх завоювала людина в Космосі, вони цікавлять і філософа, і будь-якого дослідника, який прагне пізнати усі виміри людського буття [4, с. 10]. Вплив і процеси проникнення релігії, церкви фіксуємо в освіті, політиці, повсякденності, у філософії (як, наприклад, розвиток релігійного напрямку вчення про буття людини, відтворення основних моментів цього буття і вчення про нього у різних сферах життєдіяльності, знакових системах, зокрема у мистецтві).

Суть релігійного мистецтва в тому, що, маючи змістовну частину, визначений сюжет і призначення, воно впливає на емоції, почуття і свідомість людини. Впливу тільки на розум було недостатньо, а вплив тільки на почуття ні до чого не веде, адже розум визначає мету, смисл і зміст і, у кінцевому результаті, саме він дає згоду на віру, на ту чи ту картину світу, підтримуючи й

підсилюючи її. Якщо говорити про релігійне та світське мистецтво, то в його основі, в першому випадку, лежить прагнення до вічного, до реалізації духовних цілей, очищення, катарсису, гармонії. В іншому – до матеріального та минушого. Зв'язок між ними – чуттєво-емоційна складова психічної структури людини. Мистецтво відображає єдність свідомого та інтуїції, є їхнім своєрідним гармонійним синтезом. Отже, воно не може нести в собі елементи тільки раціонального або тільки емоційного. Це раціонально-емоційне освоєння дійсності, і в цьому розумінні релігійне мистецтво – така властивість, у якій виражена гармонія соціальної й природної сутності людини. Єдність емоційно-раціонального в естетичному почутті виявляється також у взаємозв'язку естетичного ідеалу й естетичного почуття. Але при цьому акцент робиться більш на формальну, ніж на функціональну сферу релігійного мистецтва, тоді як релігійне (культове) мистецтво (передовсім функціонально!) існує для встановлення зв'язку з Богом. Світське мистецтво на релігійну тематику можливе, але сакральне мистецтво, світське за формою, – ні. Очевидно, що «Месію» (1741 р.) Г.Ф. Генделя можна вважати твором релігійного мистецтва, але сам жанр ораторії виводить її за межі сакрального мистецтва. Не буде сакральною, незважаючи на сюжет, і опера «Мойсей і Аарон» (1930 р., А. Шенберг) чи відома рок-опера «Ісус Христос – суперзірка» (1971 р., музика – Ендрю Ллойд Веббер, слова – Тім Райс). Сакральні форми строго канонічні, та саме це захищає сакральне мистецтво від елемента особистісного, від присутності в ньому художника з його суто людським сприйняттям і емоціями. На погляд атеїстів, релігія народилася з мистецтва, використовуючи його можливості психоемоційного впливу на людину. Але коли говорять, що релігія не змогла б існувати без можливостей, наданих мистецтвом, то релігію неправомірно редуують до культоворитуальних складових. Крім того, культ може бути дуже добре підтриманим і оформленим засобами мистецтва, але може обходитися і без них.

Мистецтво є своєрідною ідеальною моделлю творчого аспекту людської діяльності, орієнтує людину на творчу поведінку, стимулює розвиток її власних творчих здібностей. Релігійне (культове) мистецтво – ікони, церковні атрибути, храмова музика, живопис й архітектура – дає силу віруючому, ілюструє буття і велич Бога.

Воно наповнює свої витвори вкладеним його авторами у свої твори релігійним почуттям. Воно не залишає байдужим навіть атеїстів, які милуються досконалістю форм, мимоволі відчуючи велич художника і ту емоційну вібрацію, що виходить від цих творів. Але для атеїста закрита можливість наближення до Бога через культове мистецтво базовими посилками їхнього світогляду. І в цьому розумінні віруючий одержує від релігійного мистецтва набагато більший спектр переживань, ніж атеїст.

Релігійне мистецтво – це спілкування людини з Богом як для художника, який його творить, так і для віруючого, який його сприймає. Релігійна тема, форма найбільшою мірою відповідає внутрішньому змісту душі як художника, так і його оточення. Сьогодні, коли оголошена свобода совісті, коли світ пройшов через «мракобісся» науки, люди продовжують створювати світські твори мистецтва з релігійним сюжетом, будують нові храми, відновлюють зруйновані.

Суспільне буття є реальним процесом життєдіяльності людей. Це не тільки зовнішня, а й предметно перетворювальна людська діяльність, унаслідок якої з'являються предметні форми олюдненої дійсності, а також практичні духовні та теоретичні способи її освоєння. Розмаїття суспільних форм у їхньому існуванні, їхня жива тотальність не можуть бути зведені лише до сфери матеріального виробництва, позаяк це призводить до втрати принципу всезагальності [6, с. 619]. Слід пам'ятати, що суспільство є не просто сумою індивідів, а спільнотою, яка витворюється на основі потреб та інтересів людей, усвідомлення ними пріоритетних засад суспільно-історичного розвитку, свого місця і ролі в ньому, процесу об'єднання у певні соціальні групи (верстви, стани, класи, партії, рухи, нації тощо). Суспільна свідомість у взаємозв'язку із суспільним буттям є також цілісним духовним явищем, однією із форм якого є релігія.

Існує дві тенденції у розумінні релігії та її співвідношення із суспільством: дихотомічна та трансцендентно-іманентна. Дихотомічна виходить з розрізнення релігії і суспільства як «самостійних величин», як якісно відмінних одна від одної сфер, визнає трансцендентність сутності і змісту релігії: сутність релігії, яка виражається в догматичному вченні, в богослужінні тощо, не-соціальна, не належить до цього світу, вона – «надсвітова». Це –

«вічні істини», «позачасові принципи», «надісторичне зерно», «трансцендентний смисл» та інше. Соціальну сторону мають лише окремі явища релігії, видимі утворення – організації, установи, поведінка і комунікації віруючих і т.д. Трансцендентно-іманентна інтерпретація прагне поєднати релігію і суспільство: релігія притаманна суспільству, існує всередині нього і водночас виходить за його межі.

Системний погляд на культуру та релігію дає змогу бачити в ній складну взаємодію і цілісну єдність матеріальної та духовної форм діяльності, а також їх художньої діяльності, що синкретично їх об'єднує. Дуже часто цей процес супроводжується проникненням сакрального у світське, мирське.

Священне та мирське, як зазначає Мірча Еліаде, – це два способи буття у світі, дві екзистенційні ситуації, які людина розвиває упродовж усієї історії. Ці два способи буття визначаються різними позиціями, що їх завоювала людина в Космосі, вони цікавлять і філософа, і будь-якого дослідника, який прагне пізнати усі виміри людського буття [4, с. 10]. М. Еліаде розширює поняття сакрального, визначає його як основу будь-якого культурного прояву, поза межами християнства чи будь-якої іншої релігії, заперечує при цьому існування арелігійного навіть у найбільш десакралізованому сучасному суспільстві, позаяк мирська людина – нащадок *homo religiosus*, і вона не може анулювати власну історію, поведінку релігійних предків, які зробили її такою, якою вона є сьогодні. А тому вчений робить висновок, що цілком раціональна людина – це абстракція; в дійсності її ніколи не зустрінеш. Людина, як зазначає М. Еліаде, усвідомлює священне, бо воно проявляється як таке, що повністю відрізняється від мирського. Для характеристики прояву священного культуролог пропонує термін ієрофанія (з грецького *hieros* – святий, *taínaí* – являтися, проявлятися) і стверджує, що історія релігій, від найпримітивніших до найрозвиненіших, складається з суми ієрофаній, суми проявів священного [4, с. 10]. Однак історичні процеси і зміни у духовній культурі десакралізують особистісне буття як життєвий світ людини.

Життєвий світ, за Е. Гуссерлем, є сферою «відомого всім, безпосереднього і очевидного», це «коло впевненостей», до яких ставляться з довірою, і які прийняті в людському житті, незважа-

ючи на будь-які вимоги наукового обґрунтування [3, с. 238 – 240]. Згідно з феноменологічним ученням Е. Гуссерля, навіть поняття природи як об'єктивного світу реальностей не може бути протилежним світу людини як її завжди суб'єктивного життєвого світу. Тим, хто ознайомлений з релігійним досвідом, вся природа розкривається як космічна сакральність, а весь Космос, згідно з ученням М. Еліаде, стає ієрофанією.

Священне, навіть в артефактах нерелігійного походження, насичене буттям. Людина прагне жити якнайдовше у священному або серед священних предметів, які означають силу і, зрештою, реальність у повному розумінні цього слова. Священна сила – це водночас реальність, вічність і діюча сила. Віруюча людина прагне від усієї душі бути, брати участь в реальності, насититися силою [4, 10]. Водночас досвід невіруючої людини сучасності – це десакралізація, а тому їй усе важче віднайти екзистенційні виміри феноменів власного буття.

Основні екзистенційні феномени («смерть», «праця», «влада», «любов», «гра»), на думку Е. Фінка, – це не просто буттєві способи людського існування: вони є також і способами розуміння, за допомогою яких людина розуміє себе як смертну, працелюбну істоту, як борця, люблячу істоту та гравця, і прагне через такі смислові горизонти пояснити одночасно буття всіх речей [7]. Релігія є формою і способом розуміння людиною себе і навколишнього світу, продуктивною силою людської здатності до трансцендування, за допомогою якої історично сформований та символічно заданий світогляд приймається індивідом й переробляється у внутрішню суб'єктивну форму наявного буття. Вона є необхідним компонентом становлення людини, символічно-трансцендентним доданням змісту і покладанням цінності свого існування як суб'єкта суспільного та власного буття.

Суб'єктність людини як її здатність бути суб'єктом взагалі відображає специфічну ціннісну, екзистенційну властивість людини. Релігійний філософсько-антропологічний розгляд цієї категорії, здійснений в рамках асимілюючого неотомізму, міститься у вченні К. Войтили (Івана Павла II), де суб'єктність аналізується у контексті детермінації людських вчинків. При цьому робиться наголос на активності особистості, яка виступає причиною екзистенційних змін. В есе «Суб'єктність і те, що не піддається ре-

дукції в людині» К. Войтила пропонує розглядати суб'єктність як синонім того, що не піддається редукції (l'irreductible, the irreducible) в людині, на противагу предметності, пов'язаної із загальним уявленням про зведення людини до світу матеріальних об'єктів, природи. Теолог вважає, що образ людини лише тоді буде правдивим і повним, якщо аристотелівське космологічне розуміння людини як «розумної тварини» доповити персоналістичним розумінням «людини у собі», зосередившись на тому, що саме в кожній людині є єдиним і неповторним, і завдяки чому вона є не лише тією самою людиною – видовим індивідом, але є особою, суб'єктом. Через феноменологічну категорію пережиття К. Войтила інтерпретує особу як самовизначального суб'єкта моральних вчинків, який переживає свої вчинки, досвіди, моральні цінності, а водночас, і власну суб'єктність. К. Войтила наголошує на фундаментальній моральності внутрішньої структури людського «Я» – особистісної структури самовизначення, яка постійно ставить перед людиною завдання любові як «безкорисливого дару із себе самої» [2, с. 25]. Отже, теолог стверджує суб'єктну концепцію людини як діючої моральної особи.

Усвідомлення факту власної смертності приводить людину до пошуку сенсу життя. Традиційно в культурі відповідь на це дає тільки релігія, трансцендуючи просторово-тимчасові межі людського існування. Утримувати рівновагу між кінцевістю свого існування й вічністю як людина, так і культура здатні, тільки інспіруючи зміст зовні, за межі іманентного буття.

Орієнтуюча сила релігії є особливо важливою в кризових, граничних ситуаціях, що ставлять під питання повсякденний світ. Слід зазначити, що виникнення межових станів і екстремальних ситуацій – не виняток, а правило як у житті окремої людини, так і народу, культури, непереборна частина їх екзистенції, а відтак – екзистенціальних проблем і задач. Було б великою помилкою їх ігнорувати, вважати випадковістю чи думати, що їх можна якись чином уникнути. Якби така установка була прийнята за основу, то ця функція в культурі викорінилася б зовсім, у результаті чого людина і культура втратили б значну частку як свого змісту, так і свого імунітету (що й відбулося в епоху соціалізму).

Межові стани й екстремальні ситуації не можуть не виникати, вони закономірні. Відповідно, в арсеналі культури і люди-

ни має неодмінно бути присутньою функція подолання екзистенційних проблем, лише однією з яких є межові ситуації. Мають відбитися адекватні засоби. У протилежному випадку людина і культура виявилися б нежиттєздатними. Таким чином, ця функція релігії забезпечує культурі й людині можливість виживання і її не можна недооцінювати. Не тільки інша сфера культури, але й вся світська культура загалом цієї проблеми не розв'язують, тому що не мають адекватних засобів для її розв'язання поза релігією. Проблема виглядала б інакше тільки у випадку, якби подібні ситуації не виникали чи виникали вкрай рідко. Однак це не так – вони закономірні і постійно повторюються. Релігія ж структурує їх, устанавлює зв'язок з «нормальною» ситуацією, протистоїть хаосу і конструює наповнений змістом процес життя.

Релігія здійснюється в постійній релігійній дії, що наповнена сакральним змістом і відбувається в контексті соціального зв'язку. Ця соціальна реальність у процесі соціалізації засвоюється індивідумом водночас з комплексом ідей, цінностей, культових дій, які вона із собою несе, а також у комплексі із ставленням соціуму чи окремої його групи, в якій індивідум соціалізований, до релігійної картини світу і її можливостей. Однією із потреб людини було і залишається додання деякого вищого, сакрального смислу своєму життю чи хоча б деяким аспектам своєї діяльності. Трапляється так, що навіть у структурах повсякденного буття виявляється вимір релігійного, під його впливом у людини в процесі інтерналізації формується «індуктивна віра».

Світська культура не має того функціонального діапазону, який має релігія. У ній відсутній елемент, що є основним у релігії – богоспілкування, і все, що з цим пов'язане, – прагнення до досконалості божественної природи, допомоги Бога в земних справах, Його любові, Його благодаті, Його одкровенень, Його знамень, Його незбагненності. Тому тільки засобами світської культури людина не здатна задовольнити потреби власної природи і реалізувати весь свій антропологічний потенціал.

Чи можна сказати, що світська культура вторинна щодо релігійної? Навіть при тому, що це пізніше явище (правильніше, таке, що пізніше взяло реванш), так сказати не можна. За змістом світська культура належить до релігійної як категорія «часткове до цілого» (не в розумінні того, що входить у релігійну куль-

туру, а в тому розумінні, що відображає тільки деякі приватні аспекти життя). Частково необхідне, але воно не може замінити цілого. Ціле ж часто неможливо зрозуміти без частковості.

Релігійна культура, релігійна свідомість – це спосіб формалізації внутрішнього стану людини і потреб суспільства. Артефакти цієї формалізації називаються релігійною культурою, а формалізація інших аспектів внутрішньої реальності та суспільних процесів стають культурою світською. Як релігійна культура впливає на світське життя, так і світська культура – на духовне життя релігійної людини. Не тільки одна культура впливає на іншу, у взаємозв'язку перебувають сфери діяльності, пізнання, створення та пошанування цінностей.

Збереженням культурних цінностей мають займатися учені і практики найрізноманітніших напрямів діяльності. Це і філософи, і економісти, і політологи, і педагоги, і діячі культури, і представники традиційних конфесій. Те, що має об'єднувати цих людей – це усвідомлене й відповідальне ставлення до культури і її духовних основ незалежно від віросповідання і від їхнього ставлення до релігії взагалі. Тому що факт залишається фактом: релігійна культура – це основа не тільки духовної, але й матеріальної культури суспільства.

Релігія, церква за всіх часів впливала на інститути культури. Залежно від віри, для одних релігійна культура – орієнтири і джерело сили на життєвому шляху, для інших – артефакт. Цей вплив має на меті формування в людях духовних запитів, на які, своєю чергою, релігія має бути готова дати відповідь. Відповідь не тільки мовою Писань і заповідей, обряду і культу, моралі й моральності, але й мовою краси і гармонії: мовою музики, живопису, архітектури, прикладного мистецтва.

Відображаючи духовний світ, релігійне мистецтво впливає на людину саме тому, що воно піднімає її до вершин гуманізму, любові, гармонії, впливає не тільки на її емоції, але й на все багатство людської особистості, спонукаючи до дії. Релігійне мистецтво, як ілюстрація релігійної картини світу, сприяє виробленню людиною і культурою концепції буття, що задовольняє потреби людини в інтелектуальному поясненні світу, обґрунтовує порядок речей, причини страждання, несправедливості, зміст людського життя.

Через релігійне, сакральне мистецтво передається не індивідуальне, не «людське», а загальне, вищі прагнення людської душі до істини, справедливості, досконалості Божественної природи, надлюдське. Його ціль – пізнання людиною власної божественної сутності, очищення душі, установлення естетично-почуттєвого зв'язку з Богом, а не закріплення пристрастей, гордині, гріховності, що мучать її життя і душу. У цьому розумінні релігійне мистецтво виводить людину з антропологічної кризи, додаючи їй життєвих сил.

Висновки. Якщо в XXI ст. розум бажає створити нові інтерпретації, то нехай він, принаймні, усвідомлює, які з них до чого призводять і як це вплине на стан і розвиток найдавнішої складової психічної структури людини, що існувала навіть раніше, ніж мислення й мова, раніше, ніж сформувався мозок кроманьйонця-душі (чи однієї з підсистем, що складають психічну структуру людини).

Релігійна картина світу, як будь-яка теорія, має свій прагматичний аспект. На наш погляд, він полягає в наверненні людства, яке награлося в поклоніння власному розуму та панування над природою, до усвідомлення, зараз вже на науковому рівні, синкретичної єдності світу й людини, моральності й психічного благополуччя, картини світу й меж можливостей людини, духовності та перспектив розвитку суспільства. Необхідна також ідея, яка володіє смислостворювальною цінністю. Поза релігією її відшукати в культурі XXI ст. складно. Аксиологічний аспект у сучасній культурі набуває онтологічного значення.

Література

1. Ананьев Ю.В. Культура как интегратор социума : монография / Ю.В. Ананьев. – Н. Новгород : ННГУ, 2006. – 174 с.
2. Войтила К. Суб'єктність і «те, що не піддається редукції» в людині / Кароль Войтила // Досвід людської особи : нариси з філософської антропології. – Львів : Свічадо, 2000. – С. 19–27.
3. Гуссерль Э. Логические исследования. Картизианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философия. Философия как строгая наука / Э. Гуссерль. – Мн. : Харвест ; М. : АСТ, 2000. – 772 с.
4. Еліаде М. Священне і мирське / Мірча Еліаде // Еліаде М. Священне і мирське. Міфи, сновидіння і містерії. Мефістофель і ан-

дрогін. Окультизм, ворожбитство та культурні уподобання : пер. Г. Кьорян, В. Сахна / Мірча Еліаде. – К. : Основи, 2001. – 592 с.

5. Риккерт Г. Философия жизни / Г. Риккерт // Риккерт Г. Философия жизни / Г. Риккерт. – К. : Ника-Центр, Вист-С, 1998. – 505 с. – С. 269–443

6. Філософський енциклопедичний словник. – К. : Абрис, 2002. – 744 с.

7. Финк О. Основные феномены человеческого бытия / О. Финк // Проблема человека в западной философии. – М. : Прогресс, 1988. – С. 357–403.

8. Шелер М. Положение человека в Космосе / М. Шелер // Проблемы человека в западной философии. – М. : Прогресс, 1988. – 552 с. – С. 35–94.

References

1. Ananев Yu.V. Kultura kak integrator sotsiuma : monografiya / Yu.V. Ananев. – N. Novgorod : NNGU, 2006. – 174 s.

2. Voityla K. Subiektivist i «te, shcho ne piddaietsia reduktsii» v liudyni / Karol Voityla // Dosvid liudskoi osoby : narysy z filozofskoi antropolohii. – Lviv : Svichado, 2000. – S. 19–27.

3. Gusserl E. Logicheskie issledovaniya. Kartizianskie razmyshleniya. Krizis evropeyskikh nauk i transtsendentalnaya fenomenologiya. Krizis evropeyskogo chelovechestva i filozofiya. Filozofiya kak stroгая nauka / E. Gusserl. – Mn. : Kharvest ; M. : AST, 2000. – 772 s.

4. Eliade M. Sviashchenne i myrskе / Mircha Eliade // Eliade M. Sviashchenne i myrskе. Mify, snovyddinnia i misterii. Mefistofel i androhin. Okultyzm, vorozhbystvo ta kulturni upodobannia : per. H. Korian, V. Sakhna / Mircha Eliade. – K. : Osnovy, 2001. – 592 s.

5. Rikkert G. Filozofiya zhizni / G. Rikkert // Rikkert G. Filozofiya zhizni / G. Rikkert. – K. : Nika-Tsentr, Vist-S, 1998. – 505 s. – S. 269–443

6. Filozofskiy entsiklopedichnyy slovnik. – K. : Abris, 2002. – 744 s.

7. Fink O. Osnovnye fenomeny chelovecheskogo bytiya / O. Fink // Problema cheloveka v zapadnoy filozofii. – M. : Progress, 1988. – S. 357–403.

8. Sheler M. Polozhenie cheloveka v Kosmose / M. Sheler // Problemy cheloveka v zapadnoy filozofii. – M. : Progress, 1988. – 552 s. – S. 35–94.

Бодак Валентина. Сакралізація во времени и пространстве личного и общественного бытия; причины, последствия, перспективы. В статье выявлены и обоснованы причины, последствия и перспективы феномена сакралізації культури во времени и пространстве личностного и общественного бытия; выясне-

ны сущность и связь понятий «религиозная культура», «сакральное», «мирское»; установлено, как объективируется процесс сакрализации в культуре, во времени и пространстве личностного и общественного бытия; определены перспективы этого процесса.

Ключевые слова: личностное бытие, общественное бытие, сознание, религия, культура, сакральное, мирское, сакрализация.

Bodak Valentine. Sacralization of personal and public life in time and space: causes, consequences, prospects. The article identifies and justifies the reasons, consequences and prospects of the phenomenon of time sacralization of culture in time and space of personal and social life; clarifies the nature and relation of the notions «religious culture», «sacred», «secular»; it establishes the objectivation of the process of sacralization in culture, in time and space of personal and social life; the prospects of this process, are defined.

Key words: personal being, social being, consciousness, religion, culture, sacred, secular, sacralization.